

Neo - Klasik Teoriyle Keynes Teorisinin Karşılaştırılması (1)

Yazan :

Osman Okyar

Iktisat Fakültesi — İstanbul

Muhtelif müellifler, **Keynes** inkilâbını daha eski nazariyelerden ayıran belli başlı vasıflar hakkında hemfikir değillerdir. Kimisi usul farklarına, kimisi mevzu farklarına, kimisi de faraziye farklarına işaret etmektedirler. Bundan maada, bazı müellifler, kanaatimizce doğru olarak kesin tefrikler yapmaksızın bütün bu hususlarda beliren bazı ayrılıklardan bahsetmektedirler.

Biz sırasıyle usul, mevzu ve yapılan faraziyeler bakımından görülebilen farkları, ve eğer mevcutsa benzerlikleri tespit etmeğe çalışacağız.

§ 1 — USUL.

Evvelâ, dediğimiz gibi, takip ettikleri usuller bakımından iki teori grubu arasında bir mukayese yapmak teşebbüsünde bulunalım.

Neo - klâsik nazariye esas itibariyle, **sübjektif** bir karakteri haiz bir usul takip etmektedir. **Marshall**, fiatın teşekkülünde rol oynayan âmillerin, nihaî olarak, psikolojik mahiyette olduklarını tasavvur etmektedir. Filhakika şahısların talep tablolarında satın alma kudreti gibi, ilk nazarda objektif olan veya gözüken fakat tahlil ile sübjektif menşelere irca edilebilen bir âmil rol oynamakla beraber, bu hususta ehemmiyetli olan diğer âmil, yani muhtelif ihtiyaçların tatmininden temin edilen faydaların hudutta (marjda) tesviyesi doğrudan doğruya psikolojik mahiyettedir. **Marshall**, satın alma kudretindeki farkları, muayyen bir ekonomi dahilinde, az çok sabit bir veri olarak telâkki edip, ferdî taleplerin, zikrettiğimiz psikolojik âmilin tesiri altında ne gibi şekiller alacağı

[1] Bu etüd, «İngiliz iktisat nazariyesinin bazı yeni inkişafı» adı altında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde 1948 de verilen ve yakında nesredilecek olan bir doktora tezinin bir faslına teşkil ediyor.

hususunun tetkikine büyük önem vermiştir. Diğer taraftan fiyatın teşekkülünde rol oynayan ikinci faktör de yani, arz da, gene psikolojik hâdiselere dayanır. Filvaki herhangi bir metain maliyet değeri, ve **Marshall** nazarında asıl ehemmiyeti haiz olan reel maliyet değeri, esas itibariyle, iki sübjektif unsurdan mürekkeptir : Birincisi, imâl ameliyesine giren muhtelif cins emek güçlerine tekabül eden **gayretlerdir**; ikincisi de, istihsal ameliyesinde kullanılan kapitali meydana getirmek için lâzım gelen **beklemelerdir** (Waiting). Asıl hakiki ehemmiyeti haiz olan bu sübjektif unsurların objektif ölçüsü de nakdî maliyet değeridir. Herhangi bir metain uzun vade bakımından teessüs eden **normal arz fiyatı**, işte istihsal âmillerinin kullanılması için ödenen reel maliyet değerlerinin mecmuudur. Her istihsal unsurunun reel maliyet değeri, uzun vade bakımından bu unsurun normal arz fiyatını teşkil eder. Kısa vade bakımından, istihsal unsurlarının fiilen aldıkları nakdî mükâfatlar, muvakkaten talep şartlarında hasıl olan değişiklikler yüzünden, normal arz fiyatlarının üstünde veya altında olabilir. Fakat bu hal ancak muvakkattır, aksi halde istihsal unsurları, ya diğer meşguliyet sahalarından, mevzuubahis metain meşguliyet sahasına akacaklar veya bu mevzuubahis sahayı terkedip diğer istihdam sahalarına geçeceklerdir. Her iki hareketin neticesi, uzun vadede, istihsal unsurlarının aldıkları mükâfatların, bu unsurların normal arz fiyatına uyması olacaktır. Binaenaleyh bu muhtelif istihsal unsurlarının normal arz fiyatlarının mecmuundan ibaret olan bir metain normal arz fiyatı, diğer şartlar aynı kaldığı takdirde, uzun vadede ekonomi içinde teessüs edecektir. Böylece bu metain istihsali bakımından muvazene hasıl olacaktır. Umumiyet itibariyle **Marshall**, yaptığı faraziyeler dahilinde, metaların istihsali bakımından bu kısmî muvazenelerin teessüsünün tetkikine büyük yer ayırmaktadır. **Marshall**, kıymet nazariyesinde psikolojik âmilleri ön plâna aldığı gibi, bu nazariyeye sıkı surette bağlı olan inkisam nazariyesinde de istihsal unsurlarının fiyatlarının izahını da aynı âmillere istinad ettirmektedir. Meselâ normal ücretin tayini, bir taraftan bir amelenin yetiştirilmesi, talim terbiyesi ve zinde bir halde muhafazasının iktiza ettirdiği reel masraflara ve diğer taraftan müteşebbis için emeğin nihai faydasına müsavi olan marjinal safi hasılasına bağlıdır. Keza, neo - klâsikler için umumiyetle faiz haddinin teşekkülü de psikolojik hâdiseler bağlıdır. Burada, istihlâki tehir etmek, diğer bir deyişle beklileyebilmek hâdisesini tayin eden cihet, yani muhtelif şahısların «zaman - tercihleri» mevzuubahstır. Böylece tasarruf veya diğer bir tâbirle, kapital arzı yukarıdaki psikolojik âmile tâbidir. Diğer taraftan faizi tayin eden ikinci âmil, yeni kapital talebi de, kapitalin müteşebbis bakımından arzettiği marjinal faydasına dayanmaktadır.

Buna mukabil **Keynes**'in takip ettiği usulü daha ziyade objektif olarak tarif edebiliriz. Filhakika **Keynes**, tahlilinde, cemiyet içinde mevcut mecmu gelir, mecmu istihlâk, mecmu investisman gibi, esasında objektif olan bazı tezahürlerden faydalanmaktadır. Bu maksat uğrunda kullandığı birimler yani para birimi ile emek miktarı birimi objektif mahiyettedir. **Keynes** mektebi, emeğin icabettireceği ruhî mahzurlar üzerinde durmaksızın sadece bunun dış tezahürlerine bakar. İşte bu tahlil tarzına, mecmu kıymetler ile tahlil (analyse par quantités globales) ismi verilmektedir. Mamafih, şurada burada, **Keynes**'de dahi sübjektif usulün emarelerine rastgelmek mümkündür. Meselâ, gelir arttıkça istihlâkın da, aynı nisbette olmamak şartile, arttığına dair vazettiği kanundan bahsederken bunun bir psikolojik temayül olduğunu söylüyor [2]. Kendi ifadesine göre, bu kanun, «gerek insan tabiatı hakkında (a priori) bilgimizden ve gerekse müşahede edilen hâdiselerden emniyetle çıkartılabilir.» [3]. Keza **Keynes** nazariyesinde, faiz haddini tayin eden âmillerden biri olan likidite arzusunun meydana gelmesinde de, psikolojik saikler mühim bir rol oynamaktadır. Nihayet istikbal hakkında sübjektif tahminlerin «expectations» de, **Keynes** teorisinde büyük yer oynadığını görüyoruz. Kapitalin marjinal müstahsiliyetinin tayininde bunların ehemmiyeti büyüktür. Binaenaleyh **Keynes** teorisini, objektif usule daha büyük bir önem vermeğe doğru bir adım olarak telâkki edebilirsek de, tamamiyle objektif olmaktan çok uzak olduğu gözönünde tutulmalıdır.

İki teori arasında usul bakımından müşahede edilebilecek ikinci bir ayrılığa gelelim. Denilebilir ki neo - klâsik teori, esas itibariyle, dedüktif usule dayanmaktadır. Bu teori, düşüncesinin hareket noktası olarak bazı a priori kaideler veya esaslar kabul etmekte ve bunun neticesinde iktisadî sistemde vukubulan inkişafı tetkik etmektedir. Meselâ **Marshall**, insanın iktisadî bakımından rasyonel hareket ettiği kaidelerini, kıymet nazariyesine esas olarak vaz ediyor. Buna göre insanlar, hatır gönül ve diğer insanî hislere bakmadan, her türlü iktisadî fiillerini öyle bir tarzda icra edeceklerdir ki, neticede kendileri için azamî faydayı elde etsinler. İnsanların hareketine dair bu esas faraziyeyi ve piyasaların şekline dair diğer bazı faraziyeleri kabul ettikten sonra, neo - klâsik teori dedüksiyon usulüyle gerek serbest rekabet, gerek tam inhisar altındaki fiyat teşekkülü kanunları lojik olarak çıkarmaktadır. Keza meselâ Prof. **Pigou**, istihdam bahsinde, cemiyet içinde istihsal edilen malların iki başlıca çeşide, (ücret

[2] J. M. **Keynes**, «General Theory of Employment, Money and Interest» London, 1936, sahife 96 ya bak.

[3] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sah. 96 ya bak.

malları ile gayrı ücret malları) ayrılabilceğine dair bir faraziye yaptktan sonra, istihdam miktarının, zarureten, bir taraftan, ücret mallarının mecmu miktarı ve diğere taraftan reel ücret seviyesile mukayyet olduğuna dair bir esas kaide vaz ediyor. İşsizlik teorisinin esas fonksiyonu olan reel mecmu emek talebi fonksiyonu bu esas kaideye istinaden vücade getirilmektedir. Neo - klâsiklerin tercihen, dedüktif usule başvurmaları dolayısıyla vardıkları neticeler ekseriya kaçınılmaz ve zarurî bir mahiyette kespemektedir. Bu neticelerin, hakikatte müşahede edilen vakıalara ister uygun olsun, ister olmasın, kabulü, lojik bir zaruret oluyor. Böylece neo - klâsiklerde, ekonomide görülen intibaksızlıkların sebebini, yaptıkları faraziyelerde değil, ekonominin işleminde, daha doğrusu fena işleminde aramak temayülü belirir.

Buna karşılık, **Keynes** mektebinin daha fazla endüktif bir usul takip ettiğii söylenebilir. Bu usul umumiyetle a priori kaideler kabul etmekten sakınır. **Keynes** teorisinde, likidite arzusu ve istihlâk temayülüne esas teşkil eden hâdiseler, daha ziyade tecrübe ve müşahedeye dayanmaktadır. Bu meyanda fertlerin, işçilerin, müteşebbislerin tipik hareket tarzları mümkün olduğukadar reel dünya verilerine istinat ettirilir. Bunun diğere bir tezahürü, **Keynes**'in ilk nazarda, istihdam hakkında **Pigou**'nun yaptığii gibi, herhangi «a priori» bir faraziyede bulunmaktan kaçınmasıdır. Ona göre her istihdam seviyesi ve bu meyanda muhtelif eksik istihdam seviyeleri ekonomi içinde nihaî birer muvazene seviyesi olabilirler. Bu münasebetle **Keynes**'in şu sözlerini zikredelim : «Tabii temayüllerin tayin ettikleri vasatî muvazene vaziyetinin, mevcut olan kanunların neticesinde zarurî olarak meydana geldiğii zannedilmemelidir. Yukarıdaki şartların hüküm sürmesi, müşahedeye dayanan bir vak'a olup, değıştirilmesi mümkün olmıyan zarurî bir prensip değıldir.» [4]. Halbuki **Pigou**, mecmu reel emek talebi fonksiyonu ile reel ücret seviyesi arasında öyle bir münasebetin mevcudiyetini tasavvur etmektedir ki, **normal olarak** herkes istihdam edilir.

Nihayet, teoriler arasında bir üçüncü usul farkına da işaret edilebilir. Filhakika neo - klâsik teorinin ileri bir abstraksyon derecesi arzetmesine mukabil, **Keynes** teorisinin daha konkret olduğuu söylenebilir. Bu hususu belirtmek için **Pigou**'nun işsizlik nazariyesini ele alalım. Bu kitapta insan kendini umumiyetle realiteden çok uzak bir dünyada hissediyor. Bunun en iyi misali, paraya dair **Pigou**'nun yaptığii faraziyedir. Filhakika **Pigou** kitabının heyeti umumiyesinde, bir paragraf müstesna, parayı gayrı mevcut telâkki ediyor ve münakaşayı tamamilere reel kıymetler

[4] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sahife 254 e bak.

üzerinde cereyan ettiriyor. Düşüncesinin arkasında, para âmilinin mevcudiyetinin teorisinin ana hatlarında büyük bir değişikliği icab ettirmeyeceği fikrinin hâkim olduğu intibai uyanmaktadır. Böylece, varılan varılan abstraksyon derecesi fevkalâde yüksektir. **Keynes** teorisinde, bilâkis, ekonominin konkret hâdiselerine çok daha yaklaşmış bulunuyoruz. orada para mevcuttur, «gayri iradî» işsizlik mevcuttur, konjonktür ismini verdiğimiz iktisadî faaliyet dalgalanmaları mevcuttur. Velhasıl realitede gördüğümüz bir çok konkret iktisadî tezahürler, teorinin içine girmektedir. Bu bakımdan, neo - klâsik teoriyi mücerret bir usulün, **Keynes** teorisini de daha müşahhas bir usulün mahsulleri olarak telâkki edebiliriz.

§ 2 — MEVZU.

Neo-klâsik teoriyle **Keynes** teorisindeki usul farkları, şimdi tetkik edeceğimiz mevzu farkları ile yakından alâkadardır. Aşağıda, her iki teorinin tercihen ele aldıkları meselelerin ne olduğunu gözden geçireceğiz.

Marshall ve neo-klâsik mektep, gayretlerini, metaların kıymetini tayin eden âmillerin araştırılması ve muayyen bir mecmu sosyal hasılının veya mecmu gelirin istihsal âmilleri arasında taksimi meseleleri üzerine teksif etmektedirler. Fiat teşekkülünü izah için, tek bir metaya ait arz ve talep münhanileri nazarı itibare alınınca, bütün diğer şartların bir müddet esnasında aynı kaldığı faraziyesi yapılır. Böylece müstehliklerin zevk ve âdetlerinde, gelirlerin seviyesinde, ekonomi dahilindeki mecmu gelinde, ve mevzuubahs metadan maada diğer metaların arz ve talep şartlarında hiç bir değişiklik vukubulmadığı farzedilir. Bu muayyen şartlar altında, tek bir metaya ait talep ve arzın değişmesi tarzları ve bunların fiyatı nasıl tayin ettikleri tetkik edilir. Muhtelif müteşebbis veya endüstriler tarafından imâl edilen metaların fiat teşekkülleri ve bu firma veya endüstrilerin muvazene şartları teker teker böylece tespit edildikten sonra, umumî muvazene meselesi halledilmiş farzedilerek, inkisam meselesine, yani mecmu istihsalin muhtelif istihsal unsurları arasında parçalanmasının tâbi olduğu kanunların tetkikine geçilir. Nihayet bizzat istihsal unsurlarının kendileri bakımından kısmî muvazenerin teessüsü ve unsurların ekonomi dahilinde meşguliyet sahalarına tahsisi meselesine gelinir. Diğer bir deyişle, istihsal unsurlarının, imâline yardım ettikleri metaların nisbî fiat değişiklikleri neticesinde, müstehliklerin taleplerine en uygun bir şekilde, muhtelif istimâl şubelerine nasıl tahsis edildikleri araştırılır. Bu problem de istihsal problemidir

(muayyen bir miktarın istihsalı maksadiyle istihsal unsurları arasında, ikame yolu ile, «optimal» kombinezonu bulmak meselesi). Neo - klâsik nazariyeye göre, bütün istihsal branşlarında nihaî olarak varılan kısmî muvazeneleri müteakip, mevcut şartlar altında ne istihsal edilen muhtelif metallerin istihsal hacminde herhangi bir değişiklik vukubulacak, ne de istihsal unsurları bir yerden diğer bir yere hareket etmek temayülünde bulunacaklardır. Ücret, emeğin normal arz fiyatına, faiz, kapitalin normal arz fiyatına ve kâr da müteşebbisin normal kârına yaklaşmış olacaklardır. Esas itibariyle, **Marshall** ve daha az bir derecede Prof. **Pigou**, istihsal unsurlarının, cemiyet dahilinde «optimal», yani azamî mecmu faydayı temin eden şekilde, muhtelif istimallere tahsisinin, ancak, serbest olan ve sadece fiat mekanizmasına tâbi olan bir ekonomide tahakkuk edebileceğine inanmaktadırlar. Binaenaleyh onlara göre devletin, istihsal unsurlarının ekonomi dahilindeki dağılışına müdahale etmesi, «optimal» tahsis tarzını haleldar etmektedir. Keza bir meta üzerinde bir inhisarın mevcudiyeti neticesinde ekseriya, bu meta istihsalinin, serbest rekabet şartları altında erişeceği ve binaenaleyh müstehlikler bakımından azamî faydayı temin eden raddeden daha az olmasını icabettirdiği için, unsurların «optimal» tahsis tarzı bozulmaktadır. Nihayet sendikalarca istenen fazla yüksek ücretler, **Marshall** ve **Pigou** nazarında işsizliğe sebep verecekleri gibi aynı zamanda gene istihsal unsurlarının «optimal» bir tahsis tarzına mâni olacaklardır. Mamafih, Prof. **Pigou** tarafından ittihaz edilen ve bilhassa «Economics of Welfare» [5] adlı kitabında beliren noktayı nazar, esas itibariyle, **Marshall**'inkine benzemekle beraber, sosyal düşüncelere daha çok ehemmiyet vermektedir. **Pigou**, mevcut gelir farkları karşısında, cemiyet dahilinde mecmu faydanın azamileştirilmesinin sırf piyasa kuvvetlerine bırakılmayıp, bazı sahalarda devlet müdahalesinin icabettireceği fikrini müdafaa etmektedir. Şu halde diyebiliriz ki, fiyat meselesi, cemiyet dahilinde istihsal unsurlarının «optimal» tahsisi meselesi ve kısmî muvazene şartlarının tesbiti meselesi, neo - klâsikler için ön plânda bulunmaktadır. Neo - klâsik mektebin işsizlik hakkındaki esas kanaati, işsizliğin, ekonomik sistemin kendi içinden doğan kuvvetlerin tesiri altında meydana gelen bir hâdise olmayıp, bu sistemin dışından vukubulan müdahaleler veya haricî âmillerin neticesinde meydana gelen bir tezahürden ibaret olduğudur. Filhakika **Marshall** çapında bir neo - klâsik iktisatçı dahi, her zaman fikrini tam sarahatle ifade etmemekle ve hattâ bazen bu hususta tereddütler izhar etmekle beraber, **Say** kanunu nu zımnen kabul etmektedir. Bu kanuna göre arz daima kendi talebini

[5] A. C. Pigou, «The Economics of Welfare» Macmillan, London 1932.

yaratır. Böylece delki temaslardan ileri gelen ve ancak kısa müddetler devam eden aşırı istihsal (Over - production) hâdiseleri müstesna, uzun vadede, heyet umumiyeleleri itibarile arzla talep arasında daima bir denklik bulunacaktır. **Marshall**'ın bu düşünceye bağlılığı, «Principles» in şu cümlesinden vazihen anlaşılıyor : «... emek talebi, millî gelirin, yani bizzat çalışmanın kendisinin mahsulüdür. Herhangi bir neviden olsun, daha az çalışma olursa diğer nevi çalışmalara talep o nisbette azalır». Nitekim **Marshall**'ın işsizlik meselesi hakkındaki görüşü tamamen bu düşüncelerin mahsulüdür. Söylenildiği veçhile, **Marshall**, normal şartlar altında, işsizliği nisbeten ehemmiyetsiz olarak telâkki etmekte ve ekonomi, kâfi derecede serbest ve intibak edebilme vasfını haiz olduğu takdirde, işsizliğin ancak muvakkaten devam edebileceğini tasavvur etmektedir. **Marshall** işsizliğin sebeplerini, bilhassa ekonominin haricinden vukubulan müdahalelerde bulmaktadır, ve kendisince bu dış müdahalelerin en bâriz misali para veya kredi sahalarında yapılan enflasyonlardır. Bu düşünce tarzının iyi bir tezahürü, neo - klâsik mektebin son mümessillerinden biri olan **Gregory** tarafından yazılan (Gold, Unemployment and Capitalism)[6] adlı kitapta okunan şu cümlelerde bulunabilir : «Kapitalist sistemin esaslı şü cihetlerde aranmalıdır : 1 — İstihsal gayretinin aldığı istikametın müstehliklerin taleplerine tâbi olması; 2 — İstihsal teçhizatı sahiplerinin, muvaffak olup kâr temin etmek ümidiyle, bu teçhizatı istihsale tahsis etmek hususunda gösterdikleri arzular. Her müstahsil, piyasa mekanizmasına boyun eğmelidir. Bundan maada, her müstahsilin, kendi istihsal etmediği malları, piyasa vasıtasıyla elde etmesi icab ettiğinden ve fiyat mekanizmasınının her malın fiyatını mevcut talep durumuna uydurduğundan, nazarı olarak, kapitalist nizamın işleminde aksaklık vukubulması imkânsız görünmektedir. Çünkü piyasa talebile piyasa arzı, nihai olarak aynı şeyden ibarettir, şöyle ki, bir kişinin arzı, diğer mallara olan talebini teşkil eder, ve diğerlerinin arzları da birinci adamın arzına karşı olan talebi teşkil eder. Fakat, piyasa kuvvetlerinin daima böyle bir muvazaneyi meydana getindiği düşüncesine istinaden, nazarı olarak, kapitalist sisteminde bir aksaklık vukuunun imkânsız olduğu tasavvuru, her şeyden fazla, bugün normal insanı sinirlendiren bir hâdisedir. Çünkü bu düşünce tarzı ile dış hakikat arasında bir uçurum vardır. Maamafih hakikat sadece şundan ibarettir : Muvazenenin teessüsü, ancak, muvazaneyi meydana getirmeğe çalışan kuvvetlerin serbestçe tesirlerini icra edebildikleri bir durumda mümkün olabilir».

[6] **Gregory**, Gold, Unemployment and Capitalism (Para, işsizlik ve kapitalizm) London 1933, sahife 298 e bak.

Müteakiben, **Gregory** muvazeneyi geciktiren ve muvazeneğe mâni olan âmiller arasında bir tefrik yapmaktadır. Kendisince kapitalist cemiyetin bünyesi çok sertleşmiştir, ve bundan dolayı piyasa şartlarındaki değişikliklerin istihsal üzerinde icra etmesi lâzım gelen tesirler gecikmektedir (Misal olarak, inhisarcı teşekküllerce başvuru fiyat muhafaza tedbirleri zikrediliyor). Neticede, gerek kapital, gerek emek için, işsizlik baş göstermektedir, bazı iktisadî sahalarda aşırı istihdam, başka sahalarda eksik istihdam vukubulmaktadır. Maamafih **Gregory**'ye göre en mühim muvazenesizlik sebebi, para ve kredi mekanizmasının tarzi hareketinde aranmalıdır. Buna çare olarak, fiyatlarda istikrar mı temin edilmeli veya **Hayek**'in istediği gibi para mekanizması daha bitaraf bir hale mi getirilmeli, bu, mütehassıslarca karar verilecek bir meseledir [7].

Ekonomimizde görülen aksaklıkların kapitalist sistemin aşırı sertliğinden veya para ve kredi mekanizmasının yalnız hareketinden ileri geldiği kanaati, Prof. **Pigou**'nun işsizliğe dair kitabında da yer almaktadır. Filhakika **Pigou**'nun bütün bu mesele hakkında düşünce tarzı, **Marshall**'ın tahlilinden mülhemdir, ve gayri nakdi yani reel faktörlere istinad eder. **Pigou**'nun kabul ettiği faraziyelere göre, reel mecmu emek talebi, cemiyet dahilinde mevcut ücret malları miktarının yekûnuna tâbidir. Bu son miktar ise, 1) — istihdam edilen mecmu işçi sayısıyla, bunlara ücret malları temin etmek üzere ücret malları endüstrilerinde çalışan işçi sayısı arasındaki münasebete ($x + y = F(x)$), 2) — ücret malları endüstrilerindeki marjinal müstahsiliyete ($F'(x)$) bağlıdır. Cemiyet dahilinde istihsal edilen ücret malları miktarında bir artış olmazsa, mecmu istihdam da genişleyemez. Ücret malları ve gayri ücret malları endüstrilerinde vukubulan nisbi talep ve müstahsiliyet değişikliklerinin mecmu istihdam miktarı üzerinde icra ettikleri tesirleri tahlil ederken, **Pigou**, istihdam genişlemesine kat'î olarak sebebiyet verecek yegâne âmilin ücret malları endüstrilerinde müstahsiliyet artışından ibaret olduğunu söylüyor. Diğer şartlardaki değişikliklerin, meselâ ücret mallarından gayri ücret mallarına doğru bir nisbi talep değişikliğinin, mecmu istihdam üzerinde müsbet bir tesir icra etmesi, haricî ticarete ve gayri ücret mallarına giren ecnebi ham maddelerinin nisbetine dair gayet muğlak faraziyelerin tahakkukuna mütevakkıftır. Kat'î bir müsbet tesir icra edecek yegâne âmil, yani ücret malları endüstrilerinde çalışan işçilerin müstahsiliyetinin yükselmesi ise, hiç olmazsa kısa vadelerde tahakkuku beklenilebilir bir hâdise olarak görünmemektedir. Binaenaleyh, kısa vadede, cemiyet içinde, istihdamı finanse eden ücret malları yekûnu-

[7] **Gregory**, evvelce zikredilen eser, sahife 302 ye bak.

nun aşağı yukarı sabit kalacağı tahmin edilebilir. Bu itibarla, Prof. **Pigou**'nun nazariyesinin bazı cihetlerde bir ücret fonu nazariyesine yaklaştığı söylenebilir. Neticede, istihdamı genişletmek için elimizde bulunan son tedbir olarak, istihdam seviyesini tayin eden diğer âmilde yani reel ücret seviyesinde tenzilât yapılması kalmaktadır. Zaten Prof. **Pigou**'ya göre mevcut olan işsizliğin sebebi, emek talebine yani ücret malları miktarına nazaran, fazla yüksek olan bir reel ücret seviyesinde aranmalıdır.

Umumî olarak denilebilir ki, **Pigou**'nun tahlili, umumî istihdam seviyesindeki değişikliklerin sebebini bulmaya matuf olmaktan ziyade, bazı faraziyeler altında ücret malları ve gayri ücret malları endüstrilerinin mahsullerine karşı vukubulan nisbî talep değişikliklerinin istihdam seviyesi üzerinde nihaî tesirinin ne olabileceğinin araştırılmasını istihdaf etmektedir.

Bundan maada, **Keynes**'in işaret ettiği gibi [8], **Pigou**, ücret malları ve gayri ücret malları endüstrilerinde çalışan mecmu işçi sayısının, cemiyet dahilinde mevcut mecmu emek arzına müsavi olduğu faraziyesini yapmaktadır. Böylece, mevcut emek arzına (n) dersek, **Pigou**'ya göre $x + y = (n)$ dir. Bu müsavat kabul edilince, cemiyet içinde gayri iradî [9] işsizliğin mevcudiyeti inkâr edilmiş oluyor. Çünkü, **Pigou**'nun faraziyesine göre, muayyen bir ücretle çalışmak isteyenlerin mecmu sayısı (yani emek arzı (n)), fiilen mevcut olan mecmu istihdama ($x + y$) müsavidir. Filvaki **Pigou**, reel mecmu emek talebiyle reel ücret seviyesi arasındaki münasebetleri incelerken, şu esas neticeye varıyor : Ücret hadleriyle emek talebi arasında öyle bir münasebet vardır ki, herkes istihdam edilmektedir. Neo - klâsik düşüncesinin diğer bir unsuru da, işçilerin daima ve istedikleri zamanda, kendi reel ücretlerini bizzat tayin edecek durumda olduklarıdır. Sonradan göreceğimiz gibi, **Keynes** bu noktaya karşı da itirazlar yapmıştır.

Nihaî olarak, Prof. **Pigou**'nun işsizlik nazariyesinin, ismine pek sadık olmaksızın, muayyen faraziyeler altında, meselâ gayri iradî işsizliğin yokluğunda, istihdam seviyesindeki değişikliğin hangi âmillere tâbi olduğunu tetkik eden bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

[8] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sahife 274 e bak.

[9] J. M. **Keynes**, gayri iradî işsizliği şöyle tarif etmektedir : «Umumi Teori, sahife 15) : «reel ücret seviyesini ifade eden âmillerde, yani nakdî ücret seviyesi ile ücret malları fiyatında, bu reel ücretin düşmesini icab ettiren bir değişikliğin vukubulunca, yeni şartlar altında çalışmak isteyenlerin sayısı mevcut istihdamdan daha büyük olursa, gayri iradî bir işsizlikten bahsedebiliriz.

Buna mukabil **Keynes**'in «Umumî Teori» si, cemiyet dahilinde mecmu iktisadî faaliyetin nasıl değiştiğini ve bu hareketlerin ne gibi âmillere tâbi olduğunu araştırmağa tahsis edilen bir eserdir. İstihdam, gelir, istihlâk, envestisman gibi mecmu kıymetlerin, esas itibariyle kısa vadede dahi sabit olmyan kıymetler teşkil ettikleri fikri, **Keynes**'in bütün düşüncesine hâkimdir. Mademki ekonomi dahilinde zaman zaman fiilen bu kıymetlerde büyük tahavvüller görülmektedir, acaba bunun sebepleri nedir ? Heyeti umumiyesiyle ekonomi sistemi bir taraftan, ve insanlara mahsus bazı psikolojik tavrı hareketler diğer taraftan, birer veri olarak kabul edilince, ekonomi içinde mevcut mecmu emeğin istihdam derecesi ne olacaktır ? İstihdamın bu mikyası hakkında «a priori» (önceden) hiç bir faraziye de bulunmadığımız zaman bunun vasıl olacağı nihai muvazene kıymeti nasıl taayyün edecektir ? İşte **Keynes**'in meşgul olduğu ana mevzu, ana dava yukarıki suallerin ihtiva ettikleri meselelerden ibarettir. **Keynes**, klâsiklerin hedefi ile kendi hedefi arasındaki farkı şu kelimelerle tebarüz ettirmektedir : «**Ricardo**'dan gelen an'ane, iktisadın başlıca hedefini, istihdam edilen istihsal unsurlarının muayyen bir miktarının, muhtelif istimal tarzları arasında nasıl tevzi edildiğinin tetkikinde ve bu muayyen miktarın tamamen istihdam edildiği takdirde istihsal unsurlarının nisbî mükâfatlarını ve yarattıkları mahsullerin nisbî fiatlarını tayin eden âmillerin araştırılmasında görmektedir. Mevcut istihsal unsurlarının fiilen ne mikyasta istihdam edildiklerini tayin eden âmiller, bugüne kadar nadiren teferruatı ile araştırılmıştır.» [10].

Herhalde **Keynes** teorisinin esas hedefi hakkında Prof. **Perroux** tarafından ifade edilen kanaata tamamiyle iştirak ettiğimizi kaydedelim. Filvaki Prof. **Perroux**'ya göre [11] «kabili tasavvur müvazenelerin birden fazla olmasına, ekonomide kendiliğinden teessüs eden eksik istihdam muvazenesine ve istenerek yaratılabilen tam istihdam muvazenesine dair üç taraflı teorisi, **Keynes**'in esas yeniliği ve bütün düşüncelerinin varış noktasıdır».

Görüyoruz ki, neo - klâsiklerden **Keynes**'e geçince, mevzu, keyfi (qualitatif) mahiyetini kaybedip, kemmî (quantitatif) bir mahiyet almaktadır. Filvaki **Keynes** için esas mesele, mecmu geliri sabit farzedip muhtelif istihsal unsurlarının en iyi (optimal) tahsis şeklini bulmak değil; terkiplerine bakmadan, doğrudan doğruya gelir ve istihdam gibi mecmu kıymetlerdeki değişikliklerin sebebini araştırmaktır. **Keynes** in

[10] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sahife 4 e bak.

[11] F. **Perroux**, Histoire des Doctrines Economiques Contemporaines, Centre d'Etudes Universitaires, Paris 1947, sahife 8 e bak.

teorisine «Umumî Teori» adını vermesi, kendi teorisinin, neo - klâsik teorisinin aksine olarak sade bir tek hale (tam istihdam vaziyetine) münhasır kalmayıp istihdamın alabileceği bütün seviyelere şamil olduğunu iddia etmesinden ileri gelmektedir. **Keynes** teorisinin bu «umumîlik» vasfı üzerinde sonradan da durulacaktır.

§ 3 — NEO - KLASİKLERİN FARAZİYELERİ.

Neo - klâsiklerin iştigal ettikleri mevzularla **Keynes**'in iştigal ettiği mevzular arasındaki bazı farkların mevcut olması, bir bakımdan, her iki teori grubunun zımnen veya sarahaten kabul veya reddettiği esas faraziyelerden ileri geldiği söylenebilir. Zaten **Keynes**, bizzat itiraf ettiği gibi, fikrî gayretinin büyük bir kısmını, neo - klâsik nazariyenin zımnen veya sarahaten dayandığı faraziyelerin tetkikine hasretmiştir. Binaenaleyh sıra ile, neo - klâsik nazariye ile **Keynes** nazariyesinin istinad ettikleri esas faraziyeleeri gözden geçirmemiz ve bunların ne dereceye kadar realiteye tevafuk ettiklerini tesbit etmeğe çalışmamız lâzımdır.

Evvelâ **Keynes**'in kanaatine nazaran, neo - klâsik iktisatta, muvazat kaziyesinin «Euclid» jeometrisinde haiz olduğu ehemmiyete müsavi bir ehemmiyeti haiz olan **Say** kanununu ele alalım. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, **Say** kanunu — ki **Ricardo** ve **J. Mill**'de aynen görülür — neo - klâsik teoriye mensup bütün müelliflerin düşüncesinde zımnen veya sarahatten yer almıştı. Hattâ **Gregory** gibi en modern neo - klâsikler, gördüğümüz veçhile bu kanunu sarahaten kabul etmektedirler. «**Say** kanunu» şu şekillerde ifade edilebilir : «Arz kendi talebini yaratır» veya «Maliyet değerlerinin heyeti umumîyesi zarureten vasıtalı veya vasıtasız bir şekilde, istihsal edilen bütün malların mübayaasına sarfedilir». Bu faraziyenin kabulü neticesinde herhangi bir istihlâkten imtina fiilinin, diğer bir tâbirle mal mübayaasından vazgeçmek fiilinin, istihlâkı karşılamak vazifesinden bu şekilde serbest bırakılan emek veya diğer istihsal unsurlarının zarureten kapital metaların istihsaline tahsis edilmesini intaç etmesi lâzımgelir, çünkü, daha önce yapılan bir istihsalin meydana getirdiği gelirden yapılan tasarruf muhakkak bir kapital metayı talebi şeklinde tezahür edecektir. **Keynes**, «**Say** kanunu» hakkında şu mülâhazaları serdetmektedir [12] : «Bu doktrin bütün klâsik nazariyenin gerisinde bulunmaktadır. Bunsuz, mevzuubahis nazariye yerinde duramaz. **Mill**'in söylediklerini kabul etmeğe tereddüt eden muasır bazı iktisatçılar, başlanğıç noktası olarak, **Mill**'in doktrinini icab ettiren neticeleri kabul etmek

[12] J. M. **Keynes**, zikredilen eser, sahife 19 ve müt.

hususunda hiç tereddüt etmezler. Delkitemas («friction») müstesna, paranın mevcudiyetinin ekonominin işleminde hiç bir hakikî fark tevhit etmediğine dair Prof. Pigou'nun bütün kitabı boyunca tezahür eden kanaat bu hususta iyi bir misaldir. Keza klâsik nazariyesinin muasır nûmuneleri, istihsal ve inkisam nazariyesini, Mill'de olduğu gibi, eşyanın reel mübadelesine istinad ettirirler ve paradan ayrıca, müteakip bir paragrafta bahsederler. Muasır iktisat düşüncesi, insanların paralarını muayyen bir tarzda sarfetmedikleri takdirde, bunu başka bir tarzda muhakkak sarfedecekleri fikrine halâ saplanmıştı. Yeni iktisatçılar bu noktai nazarı devamlı olarak muhafaza etmekte güçlük çekmektedirler. Çünkü düşünceleri, aksi temayülün ve eski kanaatlere hiç uygun olmıyan realitenin tesiri altındadır. Fakat, bu iktisatçılar, bu vaziyetin bütün neticelerini çıkarmamakta ve esas fikirlerini radikal bir tarzda değiştirememektedirler. Mecmu maliyet değerlerinin, talebin neticesindeki mecmu satış miktarları ile daima karşılanacağına dair varılan hüküm, birçok iktisatçılarca makul görünmektedir, çünkü bu kaideyi, buna benzien ve bu sefer tamamiyle doğru olan diğer bir kaideden tefrik etmek güçtür. Bu sonuncu kaide de şudur : cemiyetin içinde istihsal faaliyetiyle alâkadar bütün faktörlerin elde ettikleri mecmu gelir, istihsal ettikleri şeylerin mecmu kıymetine müsavidir. Keza, tek bir ferdin, görünüşte başka kimseden bir şey almadan, kendini zenginleştirmekle aynı zamanda bütün cemiyeti de zenginleştirdiğini farzetmek tabii olabilir. Çünkü bu telâkki de şu hakikata çok benzemektedir : Fertlerin servetlerindeki safi artışların mecmuu, cemiyetin servetinin mecmu safi artışına müsavidir. Yukarıda işaret edilen tarzda düşünenler, iki bambaşka faaliyeti aynı imiş gibi gösteren bir hayale kurban olmaktadırlar. Filhakika bunlar, derhal istihlâktan imtina kararlarını, ileride istihlâkı karşılamak üzere alınan kararlara bağlıyan bir mekanizmanın mevcudiyetini yanlış olarak tasavvur ediyorlar. Halbuki birinci şıkkı tayin eden âmillerle ikinci şıkkı tayin eden âmiller arasında zannedildiği kadar basit bir münasebet mevcut değildir.»

Arzın kendine tetabük eden bir talebi yarattığı kabul edilince, mecmu talep fiatlarının mecmu arz fiyatlarına daima intibak edeceği neticesi kendiliğinden çıkar. Binaenaleyh, ekonomide efektif talep tek bir muvazene kıymetini haiz olmayıp, mecmu arzın miktarına göre her biri mümkün olan namütenahî kıymetler ihraz edebilir. Öyle olunca, emeğin marjinal faydasızlığının (mahzurunun) tayin ettiği huhudun altında olmak şartıyla, istihdam miktarı muayyen değildir. Fakat bu şartlar dahilinde müteşebbisler arasındaki iktisadî rekabet, istihdamın, daima tam istihdam

noktasına kadar genişletilmesine müncer olur. Binaenaleyh **Say** kanununu kabul etmek, tam istihdam yolunda hiç bir mânia bulunmadığını ifade etmeğe muadildir. Fakat **Keynes**'in iddia ettiği gibi, eğer mecmu talep fonksiyonu ile mecmu arz fonksiyonu arasındaki hakikî münasebet, **Say** kanununun ifade ettiği şekilde değilse, o zaman iktisat nazariyesinde tamamlanması icab eden mühim bir kısmın mevcudiyetini kabul etmek lâzımdır.

Keynes'in bu tenkidinin yerinde olduğunu, bizzat neo - klâsik mektebe mensup müelliflerin birçoğunda rastgelen tereddütler de göstermektedir. Meselâ **Marshall** şu cümle ile bu husustaki tereddüdünü ifade ediyor : «**Mill**'in gösterdiği gibi, malların talebi istihalden ileri gelir, fakat insanlar iştira kudretine sahip olmalarına rağmen, **bunu kullanmıyabilirler**». Şu halde **Marshall**, **Mill**'in kaidesinin her zaman varit olmadığını ve mecmu talebin de mecmu arza daima tekabül etmediğini bu satırlarla kabul eder gibi görünüyor. Fakat bu yeni düşünce üzerinde fazla durmuyor ve bunun mantikî neticelerini de çıkarmıyor. Bir anlık bir tereddütten sonra, **Mill** ve **Say**'in kaidesinin tazammun ettiği tahlil tarzı, düşüncesine gene hâkim oluyor. Diğer neo - klâsikler de piyasa mekanizmasının esasına göre işleyen kapitalist sistemde, esas itibariyle, meselâ aşırı istihsal şeklinde beliren bir aksaklığın ve buhranın ancak dışardan vaz edilen tahditler ve müdahalelerin (inhisar, devlet, sendika) mahsulleri olabileceğini ileri sürüyorlar. İşler kendi haline bırakıldı mı, denklik muhakkak teessüs edecektir, diyorlar. Halbuki **Keynes** bu faraziyeyi reddederek, mecmu talebin mecmu arzdan normal halde pekâlâ düşük olabileceğini gösteriyor. Filhakika paralı bir ekonomide, muayyen bir devre için, istihsal edilen istihlâk malların mecmu kıymetinin istihlâke tahsis edilen mecmu gelir kısmına müsavi olması şart olmadığı gibi, tasarruf edilmesi düşünülen meblağların da envestismana yatırılmakta olan meblağlara intibak etmesini temin edecek bir otomatik tanzim mekanizması yoktur. Gerçi **Keynes**'in nazarınca bu iki kıymet, yani tasarruf ile envestisman birbirlerine müsavidir. Fakat bu müsavat, sonradan göstereceğimiz gibi, ancak geçmiş (ex post) devreler bakımından mevcuttur. Binaenaleyh mecmu talep fonksiyonunu teşkil eden istihlâk ile envestismanın yekûnu, gerek istihlâk gerek istihsal maddelerinin istihsalinin kıymet yekûnu olan mecmu arz fonksiyonu ile aynı değildir. Bu iki fonksiyon birbirlerinden ayrı seyirler takip ederler, fakat birbirlerine kat ettikleri nokta, **efektif** mecmu talep noktasıdır, çünkü bu noktada müteşebbislerin kâr ümitleri azamî olur.

Keynes'in tenkit ettiği neo - klâsik faraziye ücrete dairdir. Filhakika ücretin tayini meselesinde, neo - klâsik nazariye şu iki esas faraziyeye dayanmaktadır :

1 — «Ücret, emeğin marjinal hasılasına müsavidir». **Keynes** bu birinci hipotezin doğruluğunu esas itibariyle kabul etmektedir.

2 — «Muayyen bir emek miktarı istihdam edilince, ücretin işçilere temin ettiği fayda, bu miktardaki istihdamın tevlit ettiği marjinal faydasızlığa (disutility) müsavidir.» Bu faraziyeye göre reel ücret seviyesi, istihdam edilen emek miktarının fiilen iş piyasasına arz edilmesini sağlamağa ancak kâfi gelmektedir. Emeğin tevlit ettiği faydasızlık ismini verdiğimiz mefhum, bir insanı, muayyen bir asgarinin altında bir faydayı temin eden bir ücreti kabul etmektense, emeğini arzetmekten vazgeçiren her türlü sebebi ihtiva eder. Neo - klâsik nazariyenin ücrete dair bu ikinci faraziyesi kabul edilince, ekonomi içinde, ancak delkitemastan ileri gelen, muvakkat işsizlikle sırf iradî mahiyette olan işsizliğin mevcudiyeti mümkündür. Gayrı iradî işsizliğin mevcudiyetine imkân yoktur. Filhakika bu nazariyeye göre, istihdam hacmi, emeğin marjinal hasılasının faydasını, emeğin marjinal mahzuruna (faydasızlığına) müsavi kılan noktada taayyün edecektir. İstihdam hacmi bu şekilde taayyün edince, işsizlik, ya delkitemastan ileri gelip muvakkat mahiyette olur veya iradî olur, diğer bir deyişle, işsiz kalan istihsal unsurları bakımından emeğin marjinal mahzuru ücretin temin ettiği faydadan yüksektir. Mevcut işsizliği izah için başka bir imkân kalmamaktadır. Tenkidinin bu safhasında, **Keynes** şu suali sormaktadır [13]: «Halkın, cari ücret seviyesinde nadiren istediği kadar çalıştığı hâdisesi nazarı itibare alınırca, neo - klâsiklerin faraziyelerine göre mümkün olabilen ve yukarıda sayılan işsizlik kategorileri tamammıdır?». **Keynes**'e göre, neo - klâsik nazariyeciler, realitede görülen hâdiseleri yaptıkları faraziyelerle şu şekilde telif ediyorlar : çalışmak isteyen herkes istihdam edilmeden, emek talebinin, mevcut nakdî ücret üzerinden tamamıyla tatmin edilmesinin sebebi, işçiler arasında daha alçak bir ücretle çalışmamak hususunda mevcut olan sarih veya zimnî anlaşmadır. Gene klâsiklere göre, işçiler heyeti umumi-yeleri itibarile nakdî ücretlerin indirilmesine razı olsalar, istihdam hacmi artardı. Neo - klâsiklerin tasavvur ettikleri bu sebebin mahsulü olan işsizlik, gayrı iradî olarak değil, kollektif pazarlık usulü neticesinde teşekkül eden ücretten hasıl olup, **tamamen iradî** olarak tarif edilmelidir.

[13] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sahife 7ye bak.

Neo - klâsik iddialara verilen cevabında, **Keynes**, işçilerin taleplerinin asgarî bir reel ücretten ziyade, asgarî bir nakdî ücrete mütedair olduklarını söylüyor. Eğer emek arzının yegâne tâbi olduğu muhavvil reel ücret haddi değilse, neo - klâsiklerin tahlil tarzı tamamen inkitaya uğrar ve mevcut istihdamın tayini meselesi muallâkta kalır. Emek arzı sade reel ücretin bir fonksiyonu ise, emek arzı münhanisinin her fiat hareketiyle toptan hareket etmesi icab edeceğini klâsikler takdir edememektedirler.

Keynes'e göre, hakikatta, gerek emeğin asgarî reel isteklerinde, gerek emeğin müstahsiliyetinde hissedilir bir değişiklik vaki olmadan istihdam hacminde geniş tahavvüllerin meydana geldiğini müşahede etmekteyiz. Tecrübelerimize istinad eden bu hâdiseler, ilk nazarda, neo - klâsik düşünce tarzının doğruluğundan şüphe etmek için bir sebep teşkil ederler. Çok defa ücret malları fiyatları yükseldiği ve binaenaleyh reel ücretin de indiği hallerde, o anda istihdam edilen miktardan daha fazla emek, mevcut nakdî ücret mukabilinde çalışmaya hazır bulunmaktadır. Bu böyle olunca, mevcut nakdî ücretin ücret malları olarak karşılığı, emeğin marjinal faydasızlığının (mahzurunun) doğru bir ölçüsü değildir, ve klâsik nazariyenin ücrete dair ikinci faraziyesi tahakkuk etmemektedir [14].

Keynes'in, neo - klâsiklerin ücret faraziyesine karşı serdettiği ikinci bir itirazı da şudur : Neo - klâsik nazariyeciler reel ücret haddinin, emek güçlerinin müteşebbislerle yaptığı ücret mukavelelerine tâbi olduğu fikrindedirler. Böylece emek isterse, nakdî ücretini indirmek suretiyle aldığı reel ücrette bir tenzilât meydana getirebilir. Halbuki **Keynes'in** iddiasına göre, reel ücreti, mevcut istihdam miktarının marjinal mahzuru ile müsavata getirmek için, heyeti umumiyesi itibariyle, emeğin elinde hiç bir imkân olmayabilir. **Keynes'e** göre reel ücret seviyesini tayin eden âmiller başka sahalarda aranmalıdır.

Keynes'in bu düşünce tarzını da doğru bulduğumuzu kaydedelim. Filhakika umumiyet itibariyle neo - klâsik nazariyeciler, bilhassa **Marshall** ve **Pigou**, vasıtalı bir şekilde dahi olsa, tıpkı istihsal edilen meta miktarları gibi, istihdam hacminin nihaî olarak emeğin arz ve talep şartları tarafından tayin edildiği fikrine temayül ediyorlar. Zaten neo - klâsik nazariye, gerek istihsal unsurların, gerek alelâde metaların fiyatları bahislerinde bir ahenk (symetrie) nin mevcudiyetine inanmaktadır.

[14] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sahife 10 a bak.

Marshall, emek arzının hususiyetlerini tanımakla beraber, gayet ihtiyatlı bir lisanda olsa da, emek sahasında yapılan envestismanı, kapital sahasındaki envestismana benzetererek, uzun vade bakımından, emeğin mahzuru ile emeğin mükâfatı arasında bir muvazene temin edecek emek ve istihdam miktarının fiilen meydana geleceğini derpiş ediyor [15]. Halbuki 10, 15, hattâ 20 sene gibi uzun müddetler esnasında devam eden büyük mikyastaki işsizlik, **Marshall**'ın tasavvur ettiği intibakın realitede husule gelmediğini gösteriyor.

Prof. **Pigou** ise, mecmu reel emek talebi ile reel ücreti haddi arasındaki münasebetin normal olarak, herkesin istihdam edildiği bir vaziyet şeklinde tecelli ettiğini söylemektedir. Binaenaleyh bu müellife göre de, işsizliğin sebebi, ücretlerin, sendikalarca sun'î olarak münasip seviyelerinden daha yüksek bir hadde tutulmasıdır. Eğer vaziyet hakikaten öyle ise ve işçiler kollektif olarak, tesbit edilen ücret seviyelerinden daha alçak bir ücret mukabilinde çalışmak istemiyorlarsa, yani tesbit edilen ücret seviyesinin karşılığı ücret malları miktarı emeğin marjinal mahzurunu ifade ediyorsa, Prof. **Pigou**'nun tasavvur ettiği işsizlik ancak iradî karakterde bir işsizlik olabilir ve binaenaleyh hakikî manâsile bir işsizlik meselesiyle karşı karşıya bulunmadığımızı keyfiyeti meydana çıkar. Fakat tecrübeye istinaden, son seneler zarfında görülen mikyasta, sırf iradî bir işsizliğin mevzu bahis olamayacağını ve binaenaleyh Prof. **Pigou**'nun düşünce tarzının, hiç olmazsa depresyon zamanları gibi kısa vadeler bakımından, realiteye pek uymadığını söyleyebiliriz.

Nihayet, neo - klâsiklerin tahlininin gerisinde bulunup, **Keynes** tarafından meydana çıkarılan, bir üçüncü faraziyeyi de zikretmek lâzımdır. Bu faraziye de, iktisadî tahlillerde mevzu bahis olan müddet bakımından, mecmu gelirin sabit kaldığı veya hiç olmazsa ancak malûm bir şekilde değiştiğinden ibarettir. Yukarıda **Say** kanununu kabul etmenin ekonomide bir tam istihdam vaziyetinin hüküm sürdüğünü kabul etmeğe muadil olduğunu gördük. Saniyen ücretin, emeğin marjinal mahzuruna müsavi olduğu farzedilince de, ekonomi dahilinde, işsizliğin ancak iradî olarak tasavvur edilebileceğine işaret ettik. Bundan maada, neo - klâsiklerin, para ve kredi âmillerinin istihsal ve mübadele gibi ekonominin reel vetirelerinde, istisnaî haller hariç, devamlı olarak aktif bir role sahip olmadıklarına inandıklarımızı veya hiç olmazsa bu faraziyeye göre hareket ettiklerini müşahade etmekteyiz. Nitekim Prof. **Pigou** «Standard» ismini

[15] A. **Marshall**, zikredilen eser, sahife 619 a bak.

verdiği para sisteminde, mecmu nakdî gelirin ancak hakikî emek talebine muvazi olarak azalacağını veya çoğalacağını tasavvur etmektedir. Bununla beraber, Prof. **Pigou**, bankaların, faiz haddi siyasetleri ile, para sisteminin her zaman bu şekilde hareket etmesini sağlayamadıklarını ifade ediyor. **Marshall** ise, kredi enflasyonlarının muzir neticelerini tebarüz ettirerek, ekonominin sıhhati için bunların telâfi edilmesi icab edeceğini söylüyor. Umumiyet itibarile neo - klâsikler, para ve kredinin bitaraf kaldığını veya kalması icab edeceğini düşünüyorlar ve, kredi enflasyonları gibi istisnâî ve muvakkat haller hariç, yazılarında bu bitarâflığın, ekonomi dahilinde, fiilen tahakkuk ettiğini farz etmeğe mütemayildirler. Para ve kredinin bitaraf ve mecmu nakdî gelirin sabit kalmaları hakkındaki neo-klâsik telâkkisinden hasıl olan umumî neticeler, **Keynes** tarafından aşağıdaki şekilde mütalea edilmektedir : «Biliyoruz ki, klâsikler faizin teşekkülünü şöyle tasavvur ediyorlar : faiz, investismanı (kapital talebi) bekleme (tasarruf arzı) ile denkleştiren bir fiyattır. Onlarca tasavvur edilen vaziyet kabaca şudur : herhangi bir munzam tasarruf hareketi faiz haddini otomatik olarak düşürecektir; bu hâdiseler otomatik olarak kapital teşekkülünü teşvik edecektir. Faiz haddinin sukutu, munzam kapital teşekkülünü tasarruf artışına tam müsavi kılacak mikyasta olacaktır. Bu vetireler otomatik olarak cereyan eder ve para kredi müesseselerinin müdahalesine ihtiyaç göstermez. Aynı şekilde her munzam investisman, tasarruf arzında müterafık bir artış tarafından telâfi edilmediği takdirde zarureten faiz haddini yükseltecektir. Ana hatları itibariyle neo - klâsik faiz nazariyesinin hatası şudur : Bu nazariye, kapital talebi fonksiyonu ile arzı fonksiyonunun birbirlerinden müstakil olarak hareket ettiklerini farzediyor. Fakat bu faraziye, mevzubahis fonksiyonlar değişince, mecmu gelirin aynı kaldığı faraziyesi ile kabili telif değildir. Hakikatte, investisman veya tasarruf fonksiyonlarından herhangi biri değişince, mecmu gelir de değişecektir. Binaenaleyh kapital talebi ile arzı fonksiyonları birbirlerinden müstakil değildir ve gelirin sabit kaldığı faraziyesine istinad ettirilen neo - klâsik faiz nazariyesi yıkılmış olmaktadır» [16].

Keynes'in işaret ettiği gibi, zaten faizin teşekkülü hususunda neo - klâsik noktai nazarında pek kat'iyet yoktur. Filhakika ekseri neo - klâsikler nakit miktarında bir artışın faiz haddini düşüreceğini farzetmektedirler. Fakat bu kanaat daha evvelki reel faiz nazariyelerine raptedilmiyor ve para miktarında bir artışın ne şekilde investisman talebine veya

[16] J. M. **Keynes**, evvelce zikredilen eser, sahife 181 ve müt.

tasarruf arzına tesir edeceği izah edilmiyor. Böylece kıymete dair birinci ciltlerinde neo - klâsiklerin faiz nazariyesi, paraya dair ikinci ciltlerindeki faiz nazariyesinden farklıdır. Bu vaziyet, düşünce ve fikirlerde karışıklık ve anlaşamamazlıklara meydan vermektedir.

Neo - klâsik teorinin gerisinde bulunduğu işaret edilen bütün bu faraziyelerin, zımnen veya sarahaten kabul edilmesinin sebebi, **Keynes**'in gösterdiği gibi, şu hâdisede aranmalıdır : Neo - klâsikler, tek teşebbüs veya tek endüstride müvazeneyi temin eden şartların tetkikinden, hey'eti umumiyesiyle bütün ekonominin, müvazenesi meselesine geçerken faraziyelerinde, lâzım gelen değişiklikleri yapmamaktadırlar. Filhakika, meselâ tek teşebbüsün müvazenesi tetkik edilirken, böyle bir teşebbüsün imal ettiği metalara karşı talep münhanisinin, teşebbüsün bizzat kendi hareketlerinden müstakil olduğu farzedilmektedir (tam bir serbest rekabetin tahakkuk ettiği tasavvur edilince). Binaenaleyh, tek teşebbüs kendisi için sabit olan talep şartları muvacehesinde, arz ettiği meta miktarını, maliyet değerine göre kendine en yüksek kârı sağlayacak seviyede tesbit edecektir. Tam rekabet şartları altında tek teşebbüsün arzettiği meta miktarındaki değişiklikler o metanın arzedilen mecmu miktarına nisbeten çok ehemmiyetsizdir. Ayrıca o metanın mecmu arzı ile mecmu talebi neticesinde teşekkül eden fiyatı, tek teşebbüs için, hariçten konma bir veri gibidir. Tek teşebbüslerin istihsali miktarlarının muvazene seviyesini araştırırken, fiyatın sabit kaldığına dair yaptığımız faraziye mukabil, tek teşebbüs veya tek endüstri mamullerine karşı vaki taleplerin nisbî değişikliklerini tetkik ederken de, cemiyet dahilindeki mecmu gelirin sabit kaldığını farzediyoruz. Diğer bir deyişle tek teşebbüsü alâkadar eden talep tahlil edilirken, ancak müstehliklerin ihtiyaç ve arzularından doğan veya mecmu gelirin başka bir tarzda inkisam etmesinden ileri gelen talep değişikliklerinin tek endüstri veya tek teşebbüsün talebi üzerindeki tesirleri nazarı itibara alınır. Binaenaleyh mecmu gelir artışı neticesinde, bütün müstehliklerin elindeki iştirak kudretinin çoğalmasının, muhtelif taleplerin bünyesinde meydana getirdiği değişiklikler nazarı itibare alınmaz. İşte neo - klâsik nazariye, tek endüstri veya tek teşebbüsün muvazene şartlarını tetkik ederken, mecmu gelirin değişmelerinin talep üzerindeki tesirlerinden sarfınazar ederek, talebin, nihaî olarak, iştirak kudretinin fertler arasındaki dağılışına ve ihtiyaçların şiddetine göre taayyün ettiğini farzeder.

Neo - klâsik nazariyenin tek teşebbüsü veya endüstriyi tetkik ederken yaptığı bu faraziyeleri ekonominin heyeti mecmuasındaki mecmu talebe aynen nakletmesine **Keynes** itiraz etmektedir. Bir tek teşebbüs, kendi metalarına ait talebin haddi zatında iki taraflı bir muamele olduğunu ve,

kaide olarak, satıcı olmadan satın alanın da olamayacağını nazarı itibara alınyabilir, çünkü bu tek teşebbüsün muamelelerinin vüs'atı, bütün piyasa muamelelerine nazaran ehemmiyetsizdir. Fakat tek teşebbüsün müvazenesinden bütün ekonominin müvazenesine geçilince, mecmu talep, tasarruf ve istihlâk gibi hâdiselerin daima iki taraflı hâdiseler olduğu keyfiyeti hiç bir zaman unutulmamak lâzımdır [17]. Binaenaleyh bütün ekonomiye ait mecmu talebi, bu mecmu talebi teşkil eden unsurlardan müstakil bir veri olarak telâkki etmek ve bu unsurlar değıştikçe mecmu talebin sabit kalabileceğini zannetmek doğru değildir. Meselâ, emek arzının emek talebine nazaran yüksek olduğu tek bir endüstride yapılan bir ücret tenzilâtı talebi arza intibak ettirebilir. Fakat, bütün ekonomi bakımından emek talebi ile emek arzı meselesi mütalea edilirken, Prof. **Perroux**'nun da işaret ettiği gibi [18] bu kaide artık varit değildir, çünkü bu son halde ücret sadece maliyet değerinin bir unsuru olarak değil, fakat aynı zamanda, mecmu talebin bir unsuru olarak da nazarı itibare alınmalıdır.

Neo - klâsik teorisinin esasında bulunan faraziyeler hakkında Prof. **Perroux**'nun vardığı şu neticeye tamamen iştirak ediyoruz [19]: «Klâsik düşünce tarzı, fiyat mekanizması vasıtasıyla vukubulan intibaklara dayanan izah şeklini realiteye uymayan bir hipoteze istinad ettirmektedir. Bu hipotez, mecmu gelirin sabit olduğuna dairdir».

Neo - klâsik faraziyelerin, bilhassa ekonominin heyeti umumiyesini alâkadar eden meselelerde, reel ekonomik şartlara daima uygun olmadıklarını ve binaenaleyh bu faraziyeleri tamamen kabul eden bir muhakeme tarzının bugünkü ekonomik hayatta görülen işsizlik hâdisesiyle kısa vadelere beliren konjonktür dalgalanmalarını pek tatminkâr bir tarzda izah edemeyeceğini göstermeğe çalıştık. Belki **Keynes**'in en büyük muvaffakiyeti, zımnen veya sarahaten yapılan neo - klâsik faraziyeleri esaslı ve açık bir şekilde tenkidî bir nazar altına almış olmasıdır. Bu sayede, iktisat ilmi tekrar realite ile temas haline girebilmiş ve müstakbel inkişafı için daha sağlam bir zemin hazırlanmıştır.

§ 4 — KEYNES TEORİSİNİN FARAZİYELERİ.

Neo - klâsik nazariyenin faraziyelerini tenkid etmiş bulunuyoruz. Bununla beraber yeni teorisinin istinad ettiği faraziyeleri ve vardığı neticeleri de mutlak olarak kabul etmenin pek yerinde olmayacağı kanaatin-

[17] J. M. Keynes, zikredilen eser, sahife 85 e bak.

[18] F. Perroux, zikredilen eser, sahife 29 a bak.

[19] F. Perroux, evvelce zikredilen eser, sahife 29 a bak.

deyiz. Binaenaleyh, **Keynes**'in yaptığı veya kabul ettiği faraziyeleri kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır. Bunu müteakip, her iki teorinin muteberlik derecesi ve tatbik kabiliyeti hakkında umumî bir fikir edinme imkânı hasıl olacaktır.

Evvelâ, Prof. **Schumpeter**'inde tebarüz ettirdiği gibi [20], **Keynes**'in tahlilinin sırf kısa vadelere münhasır kaldığına işaret etmemiz lâzımdır. Böylece **Keynes**, sadece müstahsiliyetle istihsal usullerinin değil, ayrıca istihsal teçhizatının mevcut miktarının ve cinsinin de değişmediğini farzediyor. Buna binaen, istihsal teçhizatındaki çoğalmalar ve değişmelerle ilgili olan bütün hâdiseler, yani kapitalist vetirelere uzun vadede hâkim olan hâdiseler, teorinin dışında kalmaktadır. Bu gibi verilerin sabit kaldıkları farzedilebilen müddetler çok kısadır. Gelir, istihdam, investis-man gibi, **Keynes**'in birinci plâna aldığı hâdiselerdeki değişiklikler, veri olarak telâkki ettiği unsurların, kemmiyet ve keyfiyet bakımından değişmesine sebebiyet verecektir. Şu halde **Keynes**'in kabul ettiği faraziyelere istinaden varılan neticelerin ancak **kısa müddetler** bakımından muteber olabilecekleri söylenebilir. Bu hususta Alman müellifi Dr. **Forstmann**'ın yaptığı tenkitte kısmen haklı olduğu söylenebilir. Filhakika **Forstmann**, **Keynes**'in teorisine hasrettiği bir makalede şu fikri beyan etmektedir [21]: «Klâsik teorinin başlıca vasfı, sırf «long-run» (uzun müddet) bakımından vukubulan inkişafların tetkikine hasredilmiş olması ise de, **Keynes** her şeyden evvel ancak «short - run» da (kısa müddet) vukubulan inkişaf-ları tetkik etmiş fakat bunları — ki en büyük hatası buradadır — sağlam esaslara istinat etmeden umumileştirmiştir». Filhakika, belki kitabımı fazla acele yazmış olduğu için, bazı noktaları aşırı bir tarzda tebarüz ettirmesi üzerine **Keynes**'in maruz kaldığı haklı tenkidlerden bir tanesi de, teorisinin vardığı neticeleri **fazla umumî ve fazla mutlak** bir şekilde ifade etmiş olmasıdır.

Şimdi, teorisinin esas temelleri, yani istihlâk temayülü ile likidite arzusu münasebetiyle, **Keynes**'in yaptığı faraziyelerin tetkikine gelelim.

İstihlâk temayülü, bildiğimiz gibi, ferdin muayyen bir gelir seviye-sinde, gelirinden istihlâke tahsis ettiği miktarı ifade eder. Binaenaleyh istihlâk temayülü arttı denilince, **ferdin**, aynı gelir seviyesinde, gelirinden daha büyük bir kısmını istihlâke tahsis ettiği ifade edilir. Yoksa, diğer şartlar aynı kalmazsa, istihlâk temayülü artsa dahi, **cemiyetteki** mecmu

[20] J. Schumpeter: J. M. Keynes, American Economic Review, Eylül 1946, sahife 512 ye bak.

[21] A. Forstmann, Arbeit oder Beschaeftigung, Finanzarchiv, Heft 3, Tübingen 1938, S. 484 e bak.

istihlâkın artması muhakkak icabetmez. Bundan maada, bir de marjinal istihlâk temayülü vardır. Bu da, muayyen bir munzam gelir kısmının ne şekilde istihlâk ile tasarruf arasında bölündüğünü ifade eder. Yani Y gelir, C de istihlâk olursa, marjinal istihlâk temayülü dC/dY ye müsavidir. Marjinal istihlâk temayülünün seyri hakkında **Keynes**, insanların psikolojik has-salarına dayanarak, şu faraziyeyi yapmaktadır : Bir ferдин geliri arttıkça, munzam gelir kısmının daha küçük bir nisbeti istihlâka ve daha büyük bir nisbeti de tasarrufa tahsis edilecektir. Neye nazaran daha küçük ve daha büyük ? Bu ferдин evvelki ortalama istihlâk temayülüne nazaran. Binaenaleyh, **Keynes**'e göre, bir fert bakımından, marjinal istihlâk temayülü ortalama istihlâk temayülünden daha alçaktır. Gelir arttıkça marjinal istihlâk temayülü da azalır. Bu, mütalea edilen şartlar dairesinde ve tek bir fert bakımından doğru bir faraziye olabilir. Fakat cemiyet bakımından yapılan mecmu istihlâkın seyrine gelince, mesele güçleşmektedir. Burada iki cins müşkülâta rastlıyabiliriz.

1) Bütün cemiyet bakımından mecmu istihlâk veya mecmu tasarruf, **Perroux**'nun da işaret ettiği gibi [22]. sadece fertlerin kararlarıyla taayyün eden şeyler değildir. İstihlâk çok kerre, cemiyet veya âmme müesseseleri vasıtasıyla yapılır. Mecmu millî gelirin sarfı şekli, fertlerden maada cemiyetler, şirketler ve âmme müesseselerinin kararlarına bağlıdır. **Keynes**, fertlerin hareketi hakkında yaptığı faraziyeye dayanarak, ekonomide mecmu gelir arttıkça bu mecmu gelirden istihlâke ayrılan kısmın da nisbeten azalacağını, binaenaleyh tek bir fert bakımından mütalea edilen istihlâk temayülü seyri ile cemiyet bakımından mütalea edilen istihlâk temayülünün seyri arasında bir muvaziliğin mevcut olduğunu farzetmektedir. Fakat gelirleri artan cemiyet veya âmme müesseselerinin fertlerin tâbi oldukları psikolojik kanunlara aynen tâbi olduklarını kabul etmek mecburiyeti var mıdır ? Bu böyle olmayınca, mecmu gelir arttıkça mecmu istihlâk veya mecmu tasarrufun muhakkak **Keynes**'in işaret ettiği şekilde hareketini beklemek her zaman doğru olmaz. Hattâ **Perroux**, daha ileri giderek, **Keynes**'in vardığı neticenin aksinin varit olduğunu, yani gelir arttıkça istihlâkın da nisbeten arttığını da bazı istatistikî misallerle isbat etmek istemiştir. Fakat **Perroux**'nun misalleri 10, 20 senelik gibi uzun devrelere racidir. Halbuki, **Keynes** teorisi, bir bütün olarak, esas itibarile ancak kısa devrelere kabili tatbiktir. Biz bu hususta diğer bir modern müellifin yani **Hansen**'in ileri sürdüğü noktai nazara iştirak ediyoruz [23]:

[22] F. **Perroux**, evvelce zikredilen eser, sahife 46 ya bak.

[23] A. **Hansen**, Fiscal Policy and Business Cycles, New York, 1941, sahife 233 e bak.

«Tarihî malûmata istinaden, gelir ile istihlâk arasındaki tipik münasebetin, «long-run» asırlık gelir değışiklikleri bakımından varit olmadığı görülmektedir. İşaret edilen münasebet ancak nisbeten kısa bir müddet bakımından ve gelirden geniş değışiklikler vukubulunca, fiilen tahakkuk etmektedir. Bu hal konjonktürlerde görülen şiddetli gelir tahavvüllerine tamamen müşahede edilir». Binaenaleyh, kısa vade bakımından gelirle istihlâk arasında mevcut olduğu **Keynes** tarafından iddia edilen münasebetin, cemiyetin heyeti umumiyesi için de varit olduğu kaydı ihtiyatla kabul edilebilir. Bununla beraber, istihlâk temayülünü tetkik ederken, **Keynes**'in mecmu istihlâk ile ferdî istihlâk temayülü arasındaki münasebeti tatminkâr bir tarzda tebarüz ettirmediğini ve kullandığı tâbirlerin bazen anlaşmazlıklara meydan verdiğini ifade edelim.

2 — **Forstmann**, gelir veya istihdam emsali (Multiplier) teorisi münasebetiyle, mecmu istihlâk ile ferdî istihlâk arasındaki münasebet mevzuunda, **Keynes**'e rastgelinen ikinci güçlüğe işeret etmektedir [24]. Bildiğimiz gibi emsal, istihlâk temayülünün aksi olan tasarruf temayülünün tersi olarak ifade edilebilir. **Keynes**, bütün ekonomi bakımından muvazene vaziyetinin teessüsünü tetkik ederken, ekonomiyi istikrara götüren en mühim âmillerden birinin, gelirin artması ile marjinal istihlâk temayülünün düşmesi ve binaenaleyh emsalin gittikçe azalması olduğunu söylemektedir. **Forstmann** bu iddianın ancak artan bir mecmu gelirin, insan başına artan bir ortalama gelir ile müterafık olduğu hallerde doğru olabileceğini söylüyor. Filhakika nazarı olarak, mecmu gelirin artışı, düşük gelirlerin nisbî artışı ve yüksek gelirlerin nisbî azalması ve binaenaleyh ortalama gelirin sabit kalması ve hattâ sukutu ile müterafık olabilir. **Forstmann**, birinci halde mecmu gelirin artması ile beraber emsalin sabit kaldığını ve ikinci halde bu emsalin çoğalmasının dahi mümkün olduğunu göstermektedir. Maamafih **Forstmann**'ın yaptığı itiraz nazarı bakımdan dahi şüphelidir. Bundan maada, reel hayatta ücret ve gelirlerin seyrine istinaden, ekseriya mecmu gelirdeki artışların ortalama gelirden bir artışla müterafık olduğunu kabul edebiliriz.

Her halde tamamiyle sübjektif olan ferdî istihlâk temayülü ile objektif mahiyette mecmu bir kıymet olan cemiyetin istihlâk yekûnu arasındaki bağı **Keynes** tarafından vazih bir surette belirtilmediğini ve binaenaleyh istihlâkın seyri hakkında **Keynes**'in vardığı neticelerin kaydı ihtiyatla telâkki edilmesi lâzım geldiği kanaatindeyiz.

[24] A. Forstmann, sahife 465 ve mütekalp.

İstihlâk temayülü münasebetiyle **Keynes**'in yaptığı bazı faraziyeleri gözden geçirdikten sonra, likidite arzusu fonksiyonu ve investismanla tasarrufun müsavâtı hakkındaki düşüncelerine gelelim. Bu mevzuda birçok münakaşaların cereyan ettiğini ve bunun **Keynes**'in en çok tenkit edilmesine sebep olan noktalardan biri olduğunu takdir etmekle beraber, esas itibariyle, faiz haddinin, kapital arzı (tasarruf) ve talebi arasında (investisman) müsavâtı temin eden âmil olmayıp, likit halde paradan ayrılmanın mükâfatı olduğuna dair nazariyesini ve faizin, bir taraftan likidite arzusu, diğer taraftan mevcut para miktarına göre taayyün ettiğini kabul ediyoruz. Zaten tasarruf ile investismanın müsavi olduğuna dair **Keynes**'in yaptığı şema ancak bu faiz nazariyesi kabul edildiği takdirde muteberdir. **Keynes**, likidite arzusunu tayin eden psikolojik saikleri gayet vazih bir şekilde izah etmiştir. Bunları iki grupta tophyabiliriz : gelir vadeleri ile sarfiyat arasındaki müddetleri kapatmak ve işleri yürütmek için elde bulundurulmuş para meblâğları (M 1), ve spekülasyon maksadile elde bulundurulmuş para meblâğları (M 2). Bu iki meblâğın yekûnu, muayyen bir faiz haddinde, cemiyetin elinde bulundurmaya istediği likit paraya müsavidir. **Keynes**'e göre bu meblâğlardan bilhassa aktif olanlar spekülasyon maksadile elde tutulanlardır. Bazı müellifler [25], likidite arzusunu tayin eden saiklerden bilhassa spekülasyon maksatlariyle elde tutulan meblâğlara, mecmu efektif talep teorisi dahilinde fazla ehemmiyetli bir yer verildiğini ve bu bakımdan bankaların para ve kredi yaratmak hususundaki kabiliyetlerinin kâfi derecede nazarı itibare alınmadığını ifade etmektedirler. Böylece, **Keynes** teorisinin para miktarını bir veri olarak ele almağa mütemayil olup bankaların bunu arttırmak veya azaltmak hususundaki faaliyetleri üzerinde durmadığı ve bu bakımdan realiteden uzaklaştığı iddia edilmektedir. İçine yaşadığı aşırı kapitalist ekonomilerde likidite arzularına ve muhtelif vadeli bonoların faiz hadlerine göre insanların yanlarında muhafaza etmek istedikleri para miktarlarının ne olacağını ve fertleri, muhtelif tip bonoları satınalmaya veya satmağa sevkeden saikleri muvaffakiyetli bir tarzda izah eden **Keynes**'in, diğer taraftan bankaların kredi yaratmak ve böylece faiz haddine tesir etmek hususundaki kabiliyetlerini elbette takdir etmesi tabii idi. Fakat, spekülasyon maksadile şahısların ellerinde bulundurmaya istedikleri miktarların, para talebinde, **Keynes**'in zannettiği derecede ehemmiyetli bir rol oynamadığı iddia edilmiştir. Böylece **Keynes**'in bu gibi kredi yaratmalarının ehemmiyeti üzerinde

[25] T. Wilson : A reconsideration of the Theory of effective Demand, *Economica*, Nov. 1947, sahife 290 ve müteakip.

kâfi derecede durmamış olması ve spekülasyon faaliyetini lüzumundan fazla inceliyerek, bunun ehemmiyetini mübalâğa etmiş olması kabili tenkit olabilir. Fakat bu noktalar bizce nazariyenin esaslarına taallük etmemektedir.

Keynes'in esas düşüncelerinden bir tanesi de, faiz nazariyesiyle vasıtalı bir bağıllığı olan, «tasarruf - envestisman» münasebeti hakkındaki fikirleridir. Söylediğimiz gibi **Keynes**'e göre tasarruf ile envestisman tamamiyle farklı saikler altında yapılan ve birbirinden büsbütün ayrı olan iki faaliyettir. Diğer taraftan, gene **Keynes**'in nazarında, muayyen bir devre bakımından, bir ekonomi dahilinde tasarruf (mecmu gelirden istihlâk edilmeyen kısım), zarureten envestismana (kapital teşhizatında vukubulan net artışın kıymeti) müsavidir ve bu müsavat, faiz vasıtasıyla değil, mecmu gelir hareketleriyle temin edilmektedir. İşte bazı müellifler (**Hawtrey**, **Forstmann**) bu müsavatın, bizzat **Keynes**'in kabul ettiği tariflerin icabettirdikleri bir aynılıktan (identité) başka birşey olmadığını iddia ediyorlar ve zaten aynı olan iki şeyin birbirleriyle müsavatından bahsetmenin yanlışlığına işaret ediyorlar. İtiraf etmek lâzımdır ki kitabının bazı yerlerinde, **Keynes**'in bu husustaki ifadesi müphemdir ve bir müsavat değil, bir aynılığın kastedildiği intibayı uyandırmaktadır. Binaenaleyh, bu bakımdan suitefehhümlerin meydana gelmiş olduğuna hayret etmemek lâzımdır. Bununla beraber, fikrimizce, **Keynes** kat'iyen bir aynılığı kastetmek istememiştir. Bizce anlaşmazlık şu noktadan ileri gelmektedir : Envestisman ve tasarruf. **yapıldıkları anda** birbirinden tamamiyle farklı olan iki faaliyettir. Fakat muayyen bir devreyi nazarı itibare alacak olursak gerek envestisman ve gerek tasarruf, mecmu gelir üzerinde müteakabil reaksiyonları dolayısıyla, mevzuubahis devre bakımından, birbirleriyle zarureten müsavat haline gelmektedir. Bu reaksiyonlar dolayısıyla mecmu gelir öyle bir seviyeyi bulacaktır ki, bu müvazene seviyesinde cari envestisman hacmi, halkın bu mecmu gelirden tasarruf etmek istediği miktarlara müsavi olmaktadır. İşte bu istihdam ve gelir seviyesine müvazene seviyesi denilebilir. Müvazene seviyesinde gelir ve istihdamda değişme temayülü müşahede edilmeyecektir.

İngiliz iktisatçısı **Robertson**, ve **Myrdal**, **Lindahl** gibi İsveçli iktisatçılar tarafından kullanılan «period» larla (devre) tahlil usulünün, envestismanla tasarrufun müsavatı meselesini aydınlatmağa yardım edeceğini zannediyoruz. Fazla teferrüata girmekle beraber şunu söyleyelim ki bu iktisatçılar, birbirlerine müsavi olan bir takım periodların yardımı ile iktisadî inkişafı tetkik etmektedirler. Meselâ, bir gün, bir ay veya bir sene olabilen bir kaç periodu nazarı itibare alalım. Birinci period esnasın-

da gerçekleşmekte olan investisman ve tasarruf, bütün period nazarı itibare alınca, birbirlerine müsavidir. Fakat bu period esnasında teessüs etmiş gelir seviyesine göre cereyan eden investisman ve tasarruf, bir evvelki period esnasında bu hususlarda alınan kararların neticesidir. İşte bir evvelki devreye ait investisman ve tasarruf kararlarına **ex - ante** ismini veriyoruz. Diğer taraftan bulunduğumuz devrede gerçekleşmiş olan investisman ve tasarrufa **ex - post** ismini veriyoruz. **Ex - ante** olarak investisman ve tasarruf birbirlerine müsavi değildir. Fakat, bulunduğumuz devre içinde bu kararlar gerçekleştikçe mecmu gelir değişmelerinin meydana getirdiği aksülâmeller dolayısıyla investismanla tasarruf birbirlerine müsavi olmaktadır. Binaenaleyh «**ex - post**» yani bir devre neticesinde, investismanla tasarruf müsavidir. İşte **Keynes**'in düşüncesinde mündemiç olan ve fakat kendisi tarafından kâfi derecede sarahatla belirtilmiyen bu tefrikin yapılmaması bazı müellifleri, **Keynes** teorisi hakkında, bizce yanlış olan bir yola sevk etmiştir. Meselâ **Forstmann**'ın, investisman ile geliri incelerken [26], investismanın muayyen bir artışı ile bunun neticesinde vukubulan gelir artışı arasında, **Keynes** tarafından ileri sürüldüğü gibi bir (illet - netice) münasebetinin varit olmadığını ve aksine illetin gelir hareketi olup, neticenin investisman değişikliği olduğunu iddia etmesi, tasavvur ettiği şemada investismanla tasarrufu aynı şey olarak telâkki etmesinden ileri gelmektedir.

Bizce **Keynes**'in investisman ve tasarruf hakkındaki görüşünde, haddizatında, bir tenakuz mevcut olmamakla beraber, işaret edilen tefrikin kendisi tarafından daima kâfi sarahatla tebarüz ettirilmemesi mevzuu-bahs ettiğimiz anlaşmazlıklara sebebiyet vermiştir.

[26] **A. Forstmann**, evvelce zikredilen eser, sah. 447 ve müt.